

Byggnadsvårdsrapport 2023:02
Britt-Marie Börjesgård
Veronica Olofsson

Villa Solvändans lillstuga

Antikvarisk medverkan i samband med utvändig restaurering,
Lokföraren 2 i Mariannelund, Hässleby socken i Eksjö kommun, Jönköpings län

Byggnadsvårdsrapport 2023:02
Britt-Marie Börjegård
Veronica Olofsson

Villa Solvändans lillstuga

Antikvarisk medverkan i samband med utvändig restaurering,
Lokföraren 2 i Mariannelund, Hässleby socken i Eksjö kommun, Jönköpings län

Jönköpings läns museums dnr: 63/2017
Länsstyrelsens dnr: 434-264-2017

Antikvarisk medverkan och foto: Britt-Marie Börjesgård
Rapport: Veronica Olofsson
Grafisk mall: Anna Stålhammar
Distribution: Digital pdf

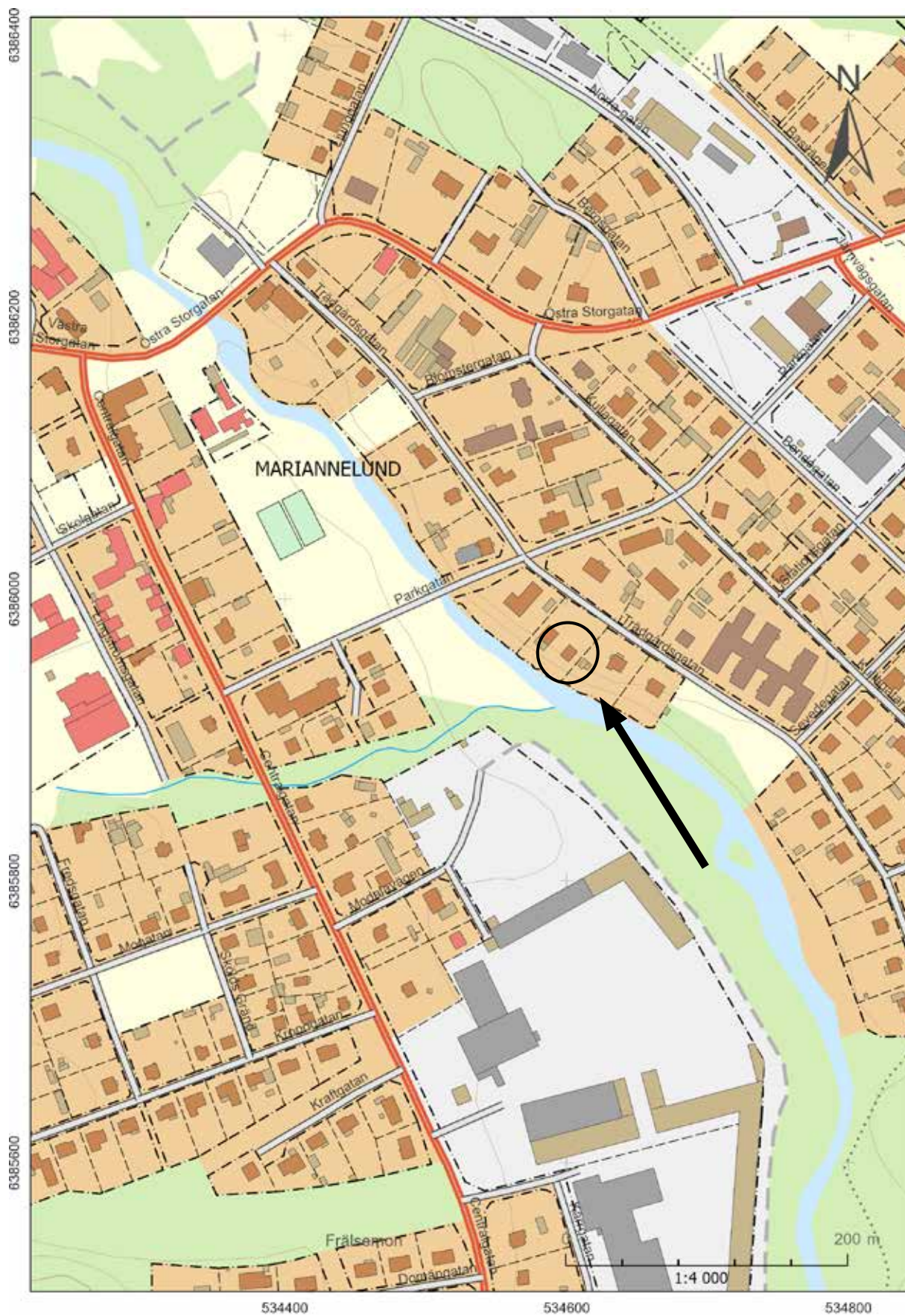
Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd:
© Lantmäteriet. Ärende nr MS2007/04833.

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2023

Innehåll

Inledning.....	5
Syfte.....	5
Historik.....	5
Beskrivning inför åtgärder.....	7
Vidtagna åtgärder.....	10
Balkongen	10
Verandan	11
Målningsarbeten.....	12
Tak.....	12
Snickeriarbeten	12
Plåtarbeten	13
Skorsten	14
Antikvariska kommentarer.....	14
Foton	15
Material- och kulörspecifikation.....	16
Administrativa uppgifter.....	16
Referenser.....	16
Tryckta källor och litteratur	16
Muntliga källor.....	16

Utdrag ur digitala fastighetskartan. Den svarta cirkeln markerar Villa Solvändans lillstuga i Mariannelund.

Inledning

Länsstyrelsen lämnade i beslut daterat 2017-03-15 bidrag till restaurering av Villa Solvändans lillstuga, dnr 434-264-2017. Beslutet avsåg utbetalning 2017, men någon formell slutbesiktning genomfördes inte då eftersom arbetena inte blev helt avslutade. Bidraget lämnades till renovering av balkongen, snickerier, omläggning av yttertak, omputsning av skorsten, plåtslageri och målning av fasader. I beslut daterat 2018-12-04 lämnades ytterligare bidrag till den utvändiga restaureringen med utbetalning samma år. Villkor var bland annat att arbetena skulle ske i enlighet med framtaget program och med Nils-Åke Friman som huvudentreprenör, samt i samråd med antikvarie. Vidare skulle arbetena dokumenteras.

Fastighetsägaren har valt att utse Jönköpings läns museum, Britt-Marie Börjesgård till antikvarisk medverkande. Läns museet har följt de utförda arbetena i samråd med entreprenör och beställare. Läns museets roll har varit att göra antikvariska bedömningar och dokumentera arbetet.

Arbetena genomfördes under perioden februari 2017 till november 2019. Slutbesiktning av de utförda arbetena genomfördes den 6 november 2018. Vid besiktningstillfället deltog fastighetsägaren Sune Lindahl, huvudentreprenör Nils-Åke Friman, Kalle Friman, Bo Ejenfors, länsstyrelsen och antikvarie Britt-Marie Börjesgård, läns museet. Vid slutbesiktningen var skorstenens överbeslag inte monterade, men dessa plåtarbeten utfördes senare samma höst. En slutlig avsyn av medverkande antikvarie utfördes i november 2019.

Föreliggande rapport sammanfattar de utförda åtgärderna. Rapporten har sammanställts av Britt-Marie Börjesgård och Veronica Olofsson, byggnadsantikvarier vid Jönköpings läns museum.

Syfte

Syftet med arbetena var att åter ställa lillstugans exteriör i gott skick. Arbetena var av underhållskaraktär.

Syftet med den antikvariska medverkan var att följa arbetet och lämna anvisningar, utföra besiktningar samt att dokumentera de genomförda åtgärderna i allmänhet, men även att fånga upp eventuella kulturhistoriska iakttagelser.

Historik

Villa Solvändan i Mariannelund är sedan januari 2016 byggnadsminne. Villa Solvändan är uppförd som konstnärs- och hantverkshem, där byggnaderna med fasta inventarier och invändiga målningar utgör en samkomponerad helhet och närmast är att betrakta som ett allkonstverk.

Bostadshuset uppfördes 1923–1924 och den nu åtgärdade lillstugan några år senare. Byggherrar var bröderna Ragnar och Einar Lindahl. Einar var målare och Ragnar var konstnär och mångsysslare. Byggnaderna är byggda i en nationalromantisk stil i

Lillstugan vid Villa Solvändan i Mariannelund efter restaurering.

FAKTA

Antikvarisk medverkan

Antikvarisk medverkan innebär att en antikvarie deltar i en byggprocess. Denna medverkan kan omfatta rådgivning, deltagande i byggmöten och besiktningar, lämnande av detaljanvisningar, dokumentation och rapportering av byggnadshistoriska iakttagelser. Det är vanligen myndigheter som i sin tillståndsgivning beslutar att byggnadsarbeten skall följas av antikvarisk medverkan.

konstnärligt och kvalitativt utförande. För byggnadsarbetena anlätades lokala hantverkare, medan huvudparten av den konstnärliga utsmyckningen med invändigt måleri och snidade detaljer utfördes av bröderna själva.

Enligt församlingsboken så flyttade Ragnar och Einar in i huset november 1924. Initialt bodde bröderna där tillsammans med sin mor som var änka sedan ett tiotal år tillbaka. Modern dog 1929. År 1931 gifte Ragnar sig och hans hustru Estrid flyttade in. Sonen Sune övertog senare fastigheten.

Bostadshuset är ännu bebott, men lillstugan har varit obebodd sedan 1960-talet.

Villa Solvändan stod klar 1924 och den motstående lillstugan några år senare. De två husen uppfördes av bröderna Ragnar och Einar Lindahl. Einar var målare och Ragnar var konstnär och mångsysslare. En stor del av den konstnärliga utsmyckningen med invändigt måleri, snidade detaljer och smide har bröderna själva utfört. På bilderna nedan ses några av de dekorativt bearbetade och utsmyckade byggnadsdetaljer som återfinns på de två bostadshusen.

Lillstugan i februari 2017, före åtgärder.

Beskrivning inför åtgärder

Lillstugans exteriör var i behov av restaurering till följd av något eftersatt underhåll. Det förekom visst takläckage, men i övrigt var inte skadorna av akut natur. Nedan följer en beskrivning av skicket inför åtgärderna.

Fasadernas nedre del är klädd med en stående locklistpanel som är behandlad med tjära. Gavelröstena är klädda med en liggande fasspontpanel målad med linoljefärg i en bruten vit kulör. Fasadpanelen var i behov av omtjärning respektive ommålning. Vitmålade fönsterluckor med utsågade hjärtan är integrerade i fasaden. Luckorna var i likhet med fasadpanelen i behov av ommålning.

Sadeltaket var täckt av enkupigt lertegel, vilket sannolikt var originalteglet. Ett flertal takpannor var spräckta och underlagspapp samt läkt var i behov av utbyte. Det förekom läckage på det nordvästra takfallets nedre del, vilket orsakat rötskador i taksvall. De vitmålade vindskivorna med rundning i vinklarna och den inbyggda takfoten med en undersida av fasspontpanel var i behov av rengöring och ommålning.

Takavvattningen utgörs av ståndrännor dolda bakom en förhöjd takfotsbräda, och falsade stuprör med skarpa vinklar. Stuprören var målade i en gulbrun kulör. Samtliga plåtdetaljer var utförda av galvaniserad stålplåt som var rostangripen i varierande omfattning.

Den sydvästra gaveln före åtgärd. Gavelröstena är klädda med en liggande spontpanel, vilken var i behov av ommålning.

Taket var i behov av omläggning. Flera takpannor var spruckna och det förekom läckage. Skorstenen hade putsbortfall. Vindskivorna var delvis rötskadade och färgen flagnade. Takavvattningen, dvs stuprör, hängrännor och ränn达尔, var rostangripna.

Den slätputsade tegelskorstenen vidnock var i behov av putslagning. Skorstenen saknade plåttäckning.

Husets har vitmålade fönster med en, två eller tre lufter. De sidohängda bågarna är tätspröjsade och försedda med blåst glas och lösa innerbågar. Källarfönstren har överhängda, småspröjsade bågar målade i en dov ockragul kulör. Fönstren var i behov av renovering.

De tätspröjsade fönsterbågarna var i behov av om målning.

Entréverandan var i behov av ommålning och det förekom en mindre rötskada på ornamentiken intill den norra sittbänken.

Huvudentrén är förlagd till husets nordvästra långsida. Entrén har en stenbro försedd med en öppen veranda under ett tegeltäckt sadeltak. En sentida trappa av trä leder upp till verandan. Verandan är ornamenterad och dekorerad i en stil som påminner om jugend. Ornamentiken döljer två sittbänkar. Räcket är utfört i hyvlad panel med locklist genombruten med hjärtan. En mindre rötskada förekom. Entrédörren består av ett dörrblad med välvt överljus. Den dovt ockragula dörren är utförd i ramverk och stående spontad panelfyllning. Dörren är försedd med ornamenterade bultade bockhornsgångjärn i smide, ett arbetat smidestrycke och låsbeslag i jugendstil med en stiliserad blomma. Dörren var i gott skick.

På den motsatta fasaden mot sydost finns ännu en ytterdörr av enkelt utförande. Det är en trädörr med liggande träpanel, utvändigt klädd med masonit målad i en dovt ockragul kulör.

Vid den sydvästra gaveln finns en balkong med vitmålat räcke med utsågade hjärtan. Balkongens räcke var kraftigt rötskadat och hade demonterats sedan tidigare. Balkongplattans plåttäckning var i behov av omläggning. Det förekom läckage, vilket hade medfört rötskador på balkongplattans spontpanelklädda undersida. Färgen flagnade.

Balkongen vid den sydvästra gaveln. Räcket var rötskadat och det läckte genom balkongplattan.

Under pågående arbete i augusti 2017.

Vidtagna åtgärder

De vidtagna åtgärderna har skett med utgångspunkt i det program daterat 2016-08-03 som upprättades av Nils-Åke Friman, Byggfriman HB.

Balkongen

Den befintliga plåttäckningen på balkongplattan revs bort. Balkongplattan försågs med ny underlagspapp och en ny plåttäckning av omålad galvaniserad stålplåt med stående falsar, likt tidigare

Balkongplattan försågs med en ny plåttäckning som drogs upp mot fasadpanelen likt tidigare utförande.

utförande. Plåten drogs upp ca 5 cm mot fasadpanel respektive undersida dörrkarm och skruvades fast. Balkongplattans undersida kompletterades med spontpanel.

Ett nytt balkongräcke tillverkades. Räcket gavs samma utformning som det sedan tidigare demonterade originalräcket hade. Räcket tillverkades av furu.

Balkongdörrarna sågs över och justerades.

Balkongen försågs med ett nytt räcke som utformades lika det tidigare. Balkongdörrar, räcke och balkongplattans sidor samt undersida målades med vit linoljefärg.

Verandan

Det utfördes smärre trälagningar av den öppna entréverandans ornamentik. En mindre del av den norra sittbänkens sidostycke var rötskadad och ersattes med nytt virke. De nya lagningarna utfördes av hyvlat furuvirke och gavs samma utformning som tidigare.

Entréverandan hade en mindre rötskada som lagades med nytt virke.

Målningsarbeten

Samtliga bemålade ytor tvättades och skrapades rena från löst sittande färg. Trärena ytor grundmålades med slipstrykningsfärg och slutströks sedan med linoljefärg. Gavelrösternas fasadpanel, fönster, foder, balkong, veranda och andra snickerier målades i samma kulör, en vit kulör bruten med guldocker och grön umbra.

Fasadens nedre partier och entrétrappan med broplan behandlades med en strykning av opigmenterad trätjära.

Samtliga utvändiga ytor som tidigare varit linoljefärgsmålade, rengjordes och målades åter med linoljefärg i en bruten vit kulör. Trärena ytor grundades först med slipstrykningsfärg.

Tak

Snickeriarbeten

Den befintliga tegeltäckningen plockades ner och befintlig läkt samt underlagspapp revs bort. En partiell lagning av takbotten gjordes på det nordvästra takfallets nedre del mot söder. Lagning utfördes med råspont, lika tidigare. Taket försågs med ny underlagspapp och strö- samt bärläkt samt en ny taktäckning av enkupigt lertegel från Vittinge.

Partiella lagningar utfördes på vindskivor och fotbrädor. Skador-

En mindre lagning av taksvallat gjordes på det nordvästra takfallet. Taket försågs med ny underlagspapp, och läkt samt enkupiga lertegelpannor.

na var mest omfattande på den sydvästra vindskivan i anslutning till ett tidigare takläckage. Lagningar utfördes likt tidigare utförande. En av de blommor som pryder vindskivorna på entréverandans tak var skadad och ersattes med en ny tillverkad.

Plåtarbeten

Samtliga plåtdetaljer på taket byttes. Plåten i de inbyggda ståndrännorna och i ränndalarna mot verandans tak lades om. Samtliga stormlister byttes, liksom plåttäckningen runt skorstenen mot taket. Samtliga dessa plåtdetaljer var tidigare utförda av målad galvaniserad stålplåt, men omlades nu med kopparplåt. Plåten bockades och falsades samman, lika tidigare.

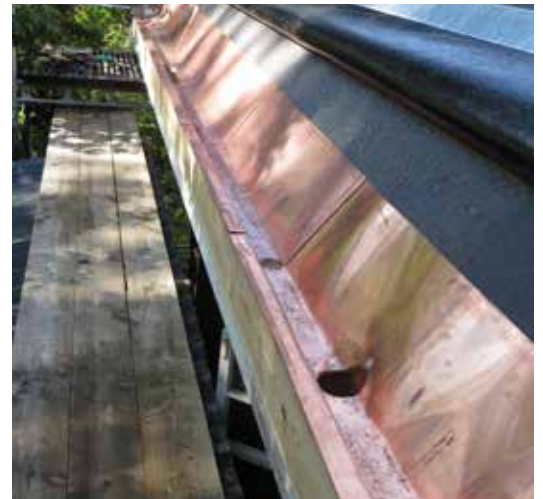
Samtliga stuprör av bemålad galvaniserad stålplåt byttes. De nya stuprören tillverkades med samma dimension och utförande som de tidigare stuprören, men utfördes av kopparplåt. Svep utfördes av koppar och infästning med stift.

Verandans sadeltak försågs med en falsad plåttäckning av kopparplåt med stående falsar.

Detalj av entréverandans vindskiva där en av de dekorativa blommorna ersattes.

Samtliga plåtdetaljer på taket ersattes med ny kopparplåt. Plåten falsades samman likt tidigare utförande. Stuprören ersattes. Entréverandans tidigare tegeltäckta tak försågs med en plåttäckning.

Skorstenen putslagades och försågs med ny plåtavtäckning.

Skorsten

Skorstenen ovan tak putslagades och dess krön försågs med ny plåtavtäckning av koppar. Skorstenens nederbeslagning mot tak byttes och den nya utfördes av kopparplåt samt anpassades till den nya taktäckningen.

Antikvariska kommentarer

De färdigställda arbetena är väl utförda och har genomförts på ett antikvariskt tillfredsställande sätt. Vid slutbesiktningen i november 2018 konstaterades dock att skorstenens överbeslag inte var monterad. Plåten monterat senare samma höst. Utöver detta noterades även vid slutbesiktningen att köksdörren av misstag hade blivit målad i samma vita kulör som fodren. Detta åtgärdades under våren 2020, då dörren åter målades i den bruna kulör som den tidigare hade.

Målning av ytterdörren och källarfönstren omfattades inte av det aktuella projektet. Dessa målningsarbeten utfördes under våren 2020, men då utan antikvarisk medverkan.

Foton

Foton av lillstugan efter avslutade åtgärder i november 2019.

Material- och kulörspecifikation

Rengöringsmedel inför målning:	Flügger fasadtvätt
Linoljefärg:	Wibo linoljefärg
Tjära:	Claessons trätjära
Underlagspapp:	Mataki YAP 2200
Tegel:	Monier Vittinge Original E13 Naturröd
Plåt:	Kopparplåt
Liggande fasadpanel och snickerier:	7A-94+786 (linoljefärgslikare), ca NCS S 1010-Y30R, vit bru- ten med guldocker och grön umbra
Stående locklistpanel:	Opigmenterad trätjära

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr:	434-264-2017
Jönköpings läns museums dnr:	63/2017
Byggherre:	Sune Lindahl
Projektledare:	Nils-Åke Friman
Huvudentreprenör:	Bygg Friman HB, Bellö
Entreprenör, måleri:	Bilkers Måleri AB, Eksjö
Entreprenör, plåt:	Järnforsens Plåtslageri AB
Entreprenör, murning:	Frank Murare AB, Eksjö
Antikvarisk medverkan:	Britt-Marie Börjesgård
Rapportansvarig:	Veronica Olofsson
Rapportgranskning:	Anders Franzén
Län:	Jönköpings län
Kommun:	Eksjö kommun
Socken:	Hässleby socken
Fastighetsbeteckning:	Lokföraren 2

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Tryckta källor och litteratur

Källbom, Arja. 2015. *Byggnadsminnesutredning - Villa Solvändan i Mariannelund*. Rapport Station Ormaryd.

Muntliga källor

Sune Lindahl, fastighetsägare

Under åren 2017 och 2018 utfördes en utvändig restaure-ring av Villa Solvändans lillstuga i Mariannelund. Villa Solvändan och dess tillhörande lillstuga är byggda i en national-romantisk stil och uppfördes som ett konstnärs- och hantverkshem på 1920-talet. De två byggnaderna är sedan 2016 byggnadsminnen.

De aktuella arbetena omfattade bland annat snickeriarbeten på balkong och entréveranda, målning av fasader, omputsning av skorsten och omläggning av yttertak samt plåtarbeten.

